

Юлія Володимирівна Пінчук
<https://orcid.org/0000-0002-6490-715X>
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
факультету спеціальної та інклюзивної освіти
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
м. Київ, Україна
yulia.pinchuk@gmail.com

Юлія Володимирівна Марченко
<https://orcid.org/0000-0002-5658-9630>
магістрантка кафедри логопедії та логопсихології
факультету спеціальної та інклюзивної освіти
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
м. Київ, Україна
marchenkouliia99@gmail.com

КОРЕКЦІЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

У науково-методичній статті розкривається питання використання методу казкотерапії в логопедичній роботі з формування зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Розкрито поняття «зв'язне мовлення», значення повноцінного розвитку зв'язного мовлення для особистісного зростання дитини, для підготовки її до школи. Описано труднощі, які зазнають діти із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) у ході розвитку зв'язного мовлення в період дошкільного дитинства. Розкривається сутність впливу казки і казкотерапії на емоційно-вольову, особистісну та пізнавальну сферу дітей. Завдяки казці педагоги здійснюють моральне виховання дітей, розвивають їхні творчі здібності. Аргументовано значущість казкотерапії для ефективного вирішення проблеми логопедичної корекції різних порушень мовлення. Значний потенціал має казкотерапія для формування зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ. У статті описані корекційні логопедичні завдання, які можна вирішити в процесі казкотерапії. Розглядаються прийоми та види роботи з елементами казкотерапії, які рекомендуються використовувати логопедам на заняттях з розвитку зв'язного мовлення з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення.

Ключові слова: зв'язне мовлення, тяжкі порушення мовлення, діти дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, засоби казкотерапії.

Вступ. Проблема формування зв'язного мовлення в дітей із загальним недорозвиненням мовлення (далі – ЗНМ) зберігає свою актуальність і сьогодні. Значні труднощі дітей із ЗНМ в оволодінні ними навичками зв'язного мовлення обумовлені недорозвиненням основних компонентів мовної системи – фонетико-фонематичного, лексичного, граматичного, недостатнім формуванням вимовної та семантичної сторін мовлення (Ткаченко, 2008). Крім цього, наявність у дітей вторинних відхилень у розвитку провідних психічних процесів створює додаткові труднощі в подальшому оволодінні зв'язним мовленням (Левина, 2013; Шеремет та ін., 2015).

Дослідження Л. Антонової, Л. Воронкової (2014), А. Богуш, Н. Гавриш (2019) показують, що проблема порушень зв'язного мовлення особливо гостро стоїть у дітей старшого дошкільного віку, адже вона перешкоджає формуванню в них готовності до навчання в школі, оволодінню знаннями, а також негативно впливає на комунікацію і на розвиток усієї мовленнєво-сміслової діяльності. Саме тому пошуки шляхів формування зв'язного мовлення в цієї категорії дітей набувають особливої значущості.

Одним з ефективних засобів розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є казкотерапія, спектр можливостей якої активно вивчається сучасними теоретиками та практиками педагогіки та психології в роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Позитивні ефекти використання в корекційній роботі методу казкотерапії відмічають Л. Гридковець (2013), Т. Зинкевич-Євстигнеєва (2010), Л. Фесюкова (2006). Вплив

засобів казкотерапії на мовленнєві та соціопсихічні навички дітей із загальним недорозвиненням мовлення обґрунтували Л. Дзюба (2016), М. Поваляєва (2014), М. Саввіді, Н. Черепкова (2016), О. Шорохова (2006) та інші. Учені відзначають, що знайомство з текстами казок розширюють словниковий запас дітей, допомагають правильно будувати діалоги тощо. Проте пошук ефективних методів і прийомів казкотерапії з метою розвитку зв'язного монологічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ продовжується, адже на сьогоднішній день досліджувана проблема не знайшла свого вичерпного висвітлення в працях дослідників.

Мета дослідження – описати шляхи використання методу казкотерапії в корекційній логопедичній роботі з розвитку зв'язного мовлення в старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

Методи дослідження – теоретичні: аналіз та узагальнення наукової та методичної літератури з проблеми формування зв'язного мовлення старших дошкільників із ЗНМ, емпіричні: узагальнення власного педагогічного досвіду, а також вивчення досвіду роботи логопедів і вихователів спеціальних закладів дошкільної освіти для дітей із ЗНМ.

Характеристика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку із ЗНМ. У лінгводидактиці зв'язне мовлення визначають як процес і результат (продукт) створення зв'язного висловлювання. Найбільш повне визначення «зв'язного мовлення» подано, на нашу думку, в роботі Т. Ткаченко (2008), яка під зв'язним мовленням розуміє будь-яку одиницю мовлення, складові мовленнєві компоненти якої (слова знаменні та службові, словосполучення) представляють собою організоване за законами логіки та граматичної будови даної мови єдине смислове та структурне ціле. У цьому сенсі, зазначає автор, «... і кожне самостійне окреме речення може розглядатися як один з різновидів зв'язного мовлення» (с. 36).

Нам відомі дві форми зв'язного мовлення – монологічна і діалогічна. В онтогенезі спочатку виникає діалогічна форма зв'язного висловлювання, а потім поступово на цій основі розвивається і ускладнюється монологічне мовлення. Розвиток зв'язного мовлення дітей ґрунтується на опануванні ними в процесі власної мовленнєвої практики всіх сторін мовлення. Дитина повинна мати багатий лексичний запас, розгорнуту систему граматичного ладу, вміти використовувати і комбінувати всі засвоєні мовні засоби, за допомогою яких логічно і послідовно викладати свою думку чи передавати зміст почутої казки, розповіді.

Передумови розвитку зв'язного мовлення визначаються двома процесами. Одним із цих процесів є немовленнєва предметна діяльність самої дитини (Н. Гавриш, 2011), тобто розширення зв'язків з навколишнім світом через конкретне чуттєве сприйняття світу. Другою передумовою розвитку мовлення та збагачення словника виступає мовленнєва діяльність дорослих та їхнє спілкування з дитиною (с. 18). Але для дітей із ЗНМ зазначених вище умов виявляється недостатньо через наявність у них специфічного системного недорозвинення всіх компонентів мовленнєвої системи. Ступінь недорозвинення мовлення таких дітей може бути різним: від повної відсутності загальноживаного мовлення до розгорнутого фразового мовлення з елементами фонетико-фонематичного та лексико-граматичного недорозвинення (Шеремет та ін., 2015). Труднощі в оволодінні словниковим запасом, граматичною будовою рідної мови і звуковимовою в дітей із ЗНМ гальмують процес розвитку зв'язного мовлення і, насамперед, перехід від ситуативної його форми до контекстної (переказ, розповідь-опис, розповідь за сюжетною картинкою або серією картин, творче розповідання) (Шеремет та ін., 2015, с. 428).

Правильно розуміючи логічний взаємозв'язок подій, діти у своїх висловлюваннях можуть обмежуватися переліком дій, «гублять» дійових осіб, іноді на тлі речення пропускають дієслова, мало вживають прикметників, неправильно узгоджують слова у часі, особі, відмінку, порушують правильний порядок слів у реченні, роблять паузи, які свідчать про труднощі пошуку потрібного слова чи його граматичної форми, можуть всі частини тексту подати у вигляді однієї синтаксичної конструкції. Найбільші утруднення виникають під час переказу текстів: деякі діти здатні його відтворити, спираючись лише на навідні питання педагога.

Усі перелічені вище помилки, яких припускаються діти із ЗНМ у зв'язному мовленні, умовно можна поділити на дві групи: перша – так звані логічні помилки, які виникають при неправильному відтворенні змісту та послідовності у передачі думки, та друга – мовленнєві, або лексико-граматичні, які є результатом неправильного оформлення думки засобами мови. Наразі засвоєння зв'язного мовлення без усвідомлення правил його смислової і структурно-мовленнєвої організації стає причиною нездатності дітей до здійснення контролю за правильністю побудови свого висловлювання і в цілому гальмує процес успішного засвоєння більш складних форм зв'язного мовлення. На ці висновки слід орієнтуватися при організації корекційного навчання старших дошкільників із ЗНМ у спеціальному закладі дошкільної освіти.

Відомо, що зв'язне мовлення формується в дитини поступово, від простих до складних форм, від ситуаційних до контекстних висловів. Тому у всіх випадках при організації навчання слід виходити із закономірностей цього процесу в онтогенезі, а потім, враховуючи конкретні порушення в ланцюгу мовленнєвої системи, потрібно поетапно реалізувати програму подолання лінгвістичних труднощів та недоліків пізнавальної діяльності.

Мовленнєва база, на якій ґрунтується повноцінна діяльність спілкування засобами зв'язного мовлення, у процесі навчання поступово міцніє і розширюється залежно від зростаючих комунікативних потреб дітей. Лінгвістичні вміння і навички вдосконалюються: поліпшується звукове оформлення мовленнєвого матеріалу, збагачується словник, дитина навчається більш точно за змістом добирати потрібні для вислову слова, правильно їх узгоджувати, правильно будувати синтаксичні конструкції відповідно до існуючих правил їх ужитку.

Під впливом спеціального навчання вдосконалюється також логіко-сміслова складова зв'язного мовлення. Цьому сприяє спеціальна робота, спрямована на розвиток основних розумових операцій та корекція деяких індивідуальних психологічних особливостей цієї категорії дітей. Саме «організоване середовище дозволяє педагогу сформувати у дітей повноцінне мовлення і виступає складовою створення безпосередньо мовленнєвого середовища» (Шапочка, Буркле, 2020, с. 122).

У своєму дослідженні ми дотримувалися головного положення теорії й практики навчання зв'язного мовлення дітей із ЗНМ, згідно з яким усю логопедичну роботу з формування зв'язного мовлення рекомендується проводити в тісному зв'язку, не відокремлюючи розв'язання лінгвістичних завдань від логічних, спрямованих на оволодіння дитиною правилами смислової та структурно-мовленнєвої організації зв'язного мовлення. На наш погляд, такий підхід до окресленої проблеми може бути успішно реалізований завдяки широкому використанню казок і казкотерапії.

Використання методу казкотерапії для розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. До казок зверталися у своїй науковій творчості відомі зарубіжні та вітчизняні психологи Ю. Гайдукова (2021), Л. Гридковець (2013), Л. Дзюба (2016), Т. Зинкевич-Євстигнеєва та інші. Зокрема, Л. Антонова, Л. Воронкова (2014, с. 16) визначають казкотерапію як «метод, який використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом». За визначенням Л. Гридковець (2013) «казкотерапія – це напрямок психосоціальної роботи, що використовує ресурси казок для вирішення цілого ряду завдань виховання, освіти, розвитку особистості та корекції поведінки» (с. 36). Казкотерапія – один з найдавніших способів психологічного впливу на людину у світовій цивілізації і досить молодий метод у сучасній психодіагностиці, психолінгвістиці та логопедії. У роботах різних авторів казкотерапія представляється і як метод, і як технологія роботи, і навіть як набір способів передачі знань для людства в цілому і для його окремих представників – дітей різних вікових груп.

Перевагами казкотерапії саме для роботи з дітьми дошкільного віку є такі:

1. Казка – це не тільки народний епос, який передається з вуст у уста, але і досить потужний інструмент психолого-педагогічного впливу (Т. Зинкевич-Євстигнеєва (2010) та інші). Споконвіку казка служила для передачі життєвого досвіду з покоління в покоління. У ній зібрані не тільки різноманітні життєві ситуації, але і способи їхнього вирішення, що виступає потужним засобом життєтворчості людини. Занурюючись у світ казки, дитина легше комунікує з дорослим, завдяки чому згладжується віковий бар'єр, адже малюк починає сприймати старшого як рівного, асоціюючи його з героєм сюжету. Включаючись у цю гру, дитина сама стає героєм казки, вчиться будувати стосунки і приймати самостійні рішення (Шорохова, 2006, с. 5). «Коли говорять про те, що казкотерапія – це лікування казками, мають на увазі спільне з дитиною відкриття тих знань, які живуть в душі, та є психотерапевтичними» (Антонова, Воронкова, 2014, с. 16).

2. Форма метафори, завдяки якій створені казки, найбільш доступна для сприйняття дитини. Це робить казку привабливою для роботи в умовах корекційно-розвивального навчання дітей. Крім того, робота з казкою розвиває особистість педагога, створює невидимий міст між дитиною і дорослим, зближує батьків і дітей.

3. Особливою перевагою казкотерапії як методу психологічного впливу є ненав'язливість, невимушеність, природність, з якою відбувається вплив на психіку дитини при його застосуванні.

Цілями застосування казкотерапії в психолого-педагогічній роботі можуть виступати моральне виховання, регулювання емоційного стану, підвищення рівня соціалізації дитини в суспільстві, розвиток її творчих здібностей тощо.

Наш власний досвід роботи і численні міжгалузеві дослідження дають підстави використовувати казкотерапію не тільки для психодіагностичних, психокорекційних, прогностичних цілей, а й для формування мовлення та немовленнєвих процесів у дітей із тяжкими порушеннями мовлення.

Для логопедичної роботи з дітьми, які мають загальне недорозвинення мовлення, застосування казкотерапії дозволяє знаходити рішення різних видів завдань, як-от:

- корекційно-освітні завдання: розвиток всіх компонентів мовлення – корекція вимови, робота над автоматизацією, розрізненням звуків, включенням їх у повсякденне мовлення; поліпшенням складової будови слова; уточненням будови речень; удосконаленням зв'язних висловлювань (побудова поширених речень, вдосконалення діалогічного мовлення, вміння переказувати та розповідати казки, придумувати кінець до них);

- корекційно-виховні завдання: формування моральності, доброти, дбайливого ставлення до природи, патріотизму, уваги до ближніх, гуманності, скромності тощо;

- корекційно-розвиткові завдання: вдосконалення мислення, пам'яті, фантазії, темпо-ритмічної сторони мовлення, ритмічності дихання, управління голосом, дикцією, інтонацією, паузи, вміння передавати образ через міміку, жести та рух; навчання прийомам водіння персонажів казки в настільному і пальчиковому театрах тощо (Саввіді, Черепкова, 2016).

Існують різні прийоми використання казкотерапії, які можна рекомендувати в роботі логопеда. Це аналіз казок, розповідь, переказ казок від різних осіб, переписування, драматизація казок, постановка казок за допомогою ляльок та складання своїх казок (Зинкевич-Євстигнеєва, 2010, с. 235). Зупинимось на цьому детальніше.

Аналіз казок. Його мета – навчити дітей усвідомлювати та інтерпретувати те, що приховане за кожною казковою ситуацією, за конструкцією сюжету, за поведінкою героїв. Бажано для аналізу обирати відому казку, наприклад, «Рукавичка», «Колобок», «Ріпка» та ін. Після прослуховування казки дітям ставиться низка запитань. Як ви вважаєте, про що (про кого) ця казка? Хто з героїв вам найбільше сподобався (не сподобався)? Чому той або інший герой здійснював ті або інші вчинки? Подумайте, щоб сталося, якби головний герой не зробив певного вчинку? (Запропонована форма роботи застосовується для дітей у віці від 5 років). Аналіз казок і казкових ситуацій може бути побудований у формі як індивідуальної роботи, так і групової дискусії, де кожна дитина висловлює свою думку щодо того, що «зашифровано» в тій або іншій казковій ситуації (Зинкевич-Євстигнеєва, 2010, с. 235). Обговорення подій і героїв казки дається дітям легше за всі інші завдання, оскільки є по суті розмовою на певну тему. У процесі бесіди дитина вчиться чітко формулювати свої думки, міркувати і висловлювати своє ставлення до сюжету і героїв, проявляти свої емоції і враження.

Розповідь, переказ казок. Мета – розвивати фантазію, уяву, здатність до творчої самореалізації, формувати зв'язне мовлення. Дитині або групі дітей пропонується розповісти казку від першої або від третьої особи. Можна запропонувати дитині розповісти казку від імені інших дійових осіб, які беруть або не беруть участь в казці. Наприклад, як би казку про Колобка розповіла Лисиця, Баба-Яга або Василина Премудра (Зинкевич-Євстигнеєва, 2010, с. 235). Переказ почутого тексту (казки), враховуючи дотримання правильної послідовності перерахування всіх ключових сюжетних моментів, сприяє опануванню навичкою структурувати думки, стимулює і розвиває пам'ять, акцентуючи увагу дитини на послідовний розвиток сюжету.

Переписування казок. Мається на увазі деяка зміна сюжетної лінії казки за власним бажанням дитини. Переписування і дописування авторських та народних казок має сенс тоді, коли дитині чимось не подобається сюжет, розвиток подій, ситуацій, кінцівка казки тощо. Переписуючи казку, дописуючи свій кінець або вставляючи необхідні персонажі, дитина сама обирає найбільш відповідний їй внутрішньому стану розвиток подій і знаходить той варіант розв'язання ситуацій, що дозволяє їй позбутися внутрішнього напруження – у цьому полягає психокорекційний сенс переписування казки (Зинкевич-Євстигнеєва, 2010, с. 235).

Постановка казок за допомогою ляльок. Мета – удосконалювати і проявляти через ляльку ті емоції, які зазвичай з якихось причин дитина не може собі дозволити проявити. Працюючи з лялькою, дитина бачить, що кожна її дія негайно відбивається на поведінці ляльки. Це допомагає їй самостійно корегувати свої рухи і робити поведінку ляльки максимально виразною (Зинкевич-Євстигнеєва, 2010, с. 235).

Складання казок. Мета – виявити внутрішні психологічні конфлікти та життєві переживання, навчання формулювати свої думки і фантазії. Дитина може складати казку, самостійно обираючи тему, або за заданою першою фразою. У першій фразі дорослий може повідомити про головних героїв і місце дії. У власній казці дитина відображає свою проблемну ситуацію і способи її розв'язання (Зинкевич-Євстигнеєва, 2010, с. 235).

Логопедична робота з розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ засобами казкотерапії передбачає *застосування таких прийомів*: бесіда за змістом казки, обговорення перебігу подій і характеру казкових героїв; уточнення значень нових слів і фразеологізмів; виконання завдань на добір означень і порівнянь; завдання на словозміну і словотворення; завдання на формування синтаксичних умінь «Закінчи речення»; розповіді з опорою на малюнок до казки, серію малюнків, або зображення, намальоване дитиною; вправи для відпрацювання контролю за диханням та під час розповіді або переказу; вправи з постановки голосу, зміни висоти голосу відповідно до ролей; переказ казки за ролями; розповідання уривків казки ланцюжком. З нашого досвіду важливою роботою над казкою є *уточнення значень незрозумілих слів* та усталених словосполучень, адже діти не тільки збагачують свій словниковий запас, а й долучаються до культури рідної мови, її багатства, фольклору. *Завдання на словозміну і словотворення* навчають правильно вживати різні граматичні форми дієслів, прикметників, іменників тощо та їх узгоджувати у роді числі і відмінку. При цьому важливо стежити за правильністю виконання вправ, щоб не вийшло неіснуюче слово, або хибна форма слова. *Робота з незакінченими реченнями* розвиває уяву дітей, навчає структурувати свої думки, оформляти їх у реченні з дотриманням граматичних норм.

Навчаючись контролювати своє дихання під час розповіді, діти вправляються в регулюванні темпу мовлення, його плавності, уникненні непотрібних тривалих пауз між словами; а також в умінні без зайвої паніки і поспіху планувати своє мовлення.

Робота з постановки голосу передбачає формування уміння змінювати тембр, висоту і силу голосу залежно від комунікативної ситуації епізоду казки, а також характеру героя. Цьому особливо сприяє *прийом переказу казки за ролями*. Діти засвоюють інтонаційні характеристики голосу шляхом наслідування мовлення діючих осіб твору. Саме матеріал казки дає змогу підлаштовувати голосові характеристики дитини під риси характеру героя, зображаючи низьким, грубим голосом жорстоких й агресивних персонажів, наприклад, Вовчика Братика, Кабана Іклана та Ведмедя Забрідя, або високим, тоненьким, полохливим голосом, зображуючи Мишку Шкряботушку, Жабку Скрекотушку, Зайчика Побігайчика, або солодким, улесливим, підступним голосом – Лисичку Сестричку (казка «Рукавичка»).

Ігри, спрямовані на *добір означень, епітетів або порівнянь*, сприяють збагаченню пасивного й активного словника, стимулюють розвиток швидкості мислення, образності мовлення.

Розповідання казок ланцюжком дозволяє дитині менше хвилюватися, адже їй потрібно розповісти лише невеликий уривок, а не всю казку цілком. Це особливо актуально для дітей з низьким рівнем розвитку зв'язного мовлення. Також цей вид роботи корисний тим, що дитина, слухаючи інших дітей і педагога, непомітно для себе, запам'ятовує і навчається новим словам, словосполученням, побудові речень, відмінним від уже знайомих.

У логопедичній роботі ми можемо використовувати також *логоказки* як форми проведення казкотерапії. Основна мета логоказки – всебічний і послідовний розвиток мовлення дітей і пов'язаних з ним психічних процесів шляхом використання елементів казкотерапії. Логоказки є синтезом сучасних методів розвитку мовлення та особистості дошкільника: словесні методи (режисерська гра, коментування, малювання, імпровізація, фантазування), пантомімічні етюди, ритмічні вправи та музичні замальовки (Дзюба, 2016). Можна виділити такі *види логопедичних казок* і форми роботи з ними: артикуляційні (розвиток дихання, голосу, артикуляційної моторики); фонетичні (уточнення артикуляції заданого звуку, автоматизація, диференціація звуків); казки для навчання грамоти (про звуки і букви). Виділяємо логоказки, спрямовані на розвиток моторної сфери дитини з ТПМ, наприклад, пальчикові (розвиток дрібної моторики, графічних навичок), логоказки -тренінги, насичені певними фонемами, словоформами, лексико-граматичними категоріями (для збагачення словникового запасу, закріплення знань граматичних категорій).

Для формування зв'язного мовлення пропонується такий тип *логоказки з модельованим змістом*, як «Казки-зв'язки». «Казки-зв'язки» містять ланцюжок картинок і схем (схеми – прикметники, дії, емоції), побудованих у логічній послідовності, що позначають закінчену думку, тобто речення. Кожне таке речення насичене звуком, який вже поставлений та автоматизується в мовленні дитини. Шляхом роздумів дитина перекодує графічну інформацію в граматично, лексично і синтаксично правильне мовленнєве

висловлювання. За допомогою «Казок – зв'язок» дитина немов «читає» речення, або навіть цілу історію, розповідь або казку. Такий вид роботи, спираючись на наочні образи, послідовно вчить дитину складати речення за зразком. На наступному етапі роботи, на повторення засвоєних зразків, можна запропонувати дітям створити і домалювати продовження історії або придумати інший сюжет із запропонованими героями тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У процесі організації спеціальної корекційної роботи на логопедичних заняттях необхідно враховувати особливості розвитку зв'язного мовлення дошкільників із ЗНМ, зокрема: засвоєння зв'язного мовлення дітей з ЗНМ відбувається без усвідомлення правил його смислової й структурно-мовленнєвої організації, що стає причиною нездатності дітей до здійснення контролю за правильністю побудови свого висловлювання і в цілому гальмує процес успішного засвоєння більш складних форм зв'язного мовлення; зв'язне мовлення цих дітей формується поступово, від простих до складних форм, від ситуаційних до контекстних висловів; мовленнєва база, на якій ґрунтується повноцінна діяльність спілкування, у процесі навчання поступово міцніє і розширюється залежно від зростаючих комунікативних потреб дітей. Відповідно методика логопедичної роботи з формування зв'язного мовлення передбачає розв'язання двох основних завдань, спрямованих на оволодіння дитиною правилами смислової та структурно-мовленнєвої організації зв'язного мовлення. Ці завдання можуть бути успішно реалізованими завдяки широкому використанню в роботі казок та елементів казкотерапії, зокрема тому, що цей психолого-педагогічний засіб відповідає розвитковим завданням дошкілька, зокрема, його сензитивності щодо сюжетно-ігрової діяльності. Казка відображає навколишній світ у найбільш зрозумілій та цікавій для дітей формі, вона приваблює дітей тим, що написана простою мовою, діалоги персонажів – емоційно яскраві, без складних мовленнєвих зворотів; динамічний сюжет насичений подіями, які легко уявляються дитиною; життєві проблеми людей і логіка їх розв'язання подаються в доступний спосіб. Зазначене надає безліч ресурсів фахівцям з логопедії для стимулювання мовленнєвої активності дітей та розвитку їхнього зв'язного мовлення. Найбільш ресурсними представляються такі прийоми логопедичної роботи на основі казки, як: аналіз казок, переказ казок, постановка казок за допомогою ляльок, складання казок, завдання на словозміну, робота з незакінченими реченнями, розповідання казки ланцюжком тощо. Крім цього, виділяємо таку форму роботи логопеда як логоказка, що синтезує різноманітні методи розвитку мовлення та може бути ефективно використана в корекційній роботі.

Позитивні наслідки представленої роботи спонукають нас у подальшому спрямувати дослідницьку діяльність на емпіричне вивчення ефективності використання зазначених прийомів і форм казкотерапії для подолання загального недорозвинення мовлення на логопедичних заняттях.

Література

- Антонова Л., Воронкова Л. Розвиток мовлення: для дітей дошк. віку. Київ : Країна Мрій, 2014. 64 с.
- Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей четвертого року життя : навч.-метод. посіб. : для використання в закл. дошк. Освіти. Київ : Генеза, 2019. 103 с.
- Гавриш Н. В. Розвиток мовно творчої діяльності в дошкільному дитинстві. *Педагогічна освіта і наука*. 2011. № 12. С. 17–21.
- Гайдукова Ю. Сказкотерапія, форми і методи організації в ДОО
URL : <https://www.uchmet.ru/library/material/707500/182371/>
- Гридковець Л. Долаймо труднощі разом з дитиною. Казкотерапія дитячих проблем. Львів : Скриня : Монастир Редемптористів, 2013. 66 с.
- Дзюба Л. В. Логосказки как способ коррекции и развития речи у дошкольников. *Интерактивная газета* Вып. № 68, декабрь 2016. URL: <http://io.nios.ru/articles2/85/10/logoskazki-kak-sposob-korrekcii-i-razvitiya-rechi-u-doshkolnikov>
- Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы с сказками: технологии института сказкотерапии Санкт-Петербург : Речь, 2010. 235 с.
- Левина Р. Е. Характеристика ОНР у детей. *Основы теории и практики логопеди*. Москва : Логос, 2013. С. 67–85.
- Шеремет М. К., Тарасун В. В., Конопляста С. Ю. Логопедія : підручник. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ : Слово, 2015. 664с.

- Поваляева М. А. Развитие творческого потенциала старших дошкольников, имеющих речевые нарушения, при овладении связной монологической речью на основе сюжетных рисунков экологической тематики. *Логопедия сегодня*. 2014. № 4. С. 33–36.
- Саввиди М. И., Черепкова Н. В. Применение сказкотерапии в коррекции речевых нарушений у детей дошкольного возраста. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2016. Т. 11. С. 1366–1370. URL : <http://e-koncept.ru/2016/86293.htm>.
- Ткаченко Т. А. Программа : Развитие связной речи у дошкольников 4-7 лет. Москва : Ювента, 2008. 24 с.
- Фесюкова Л. Б. Воспитание сказкой. Харьков, 2006. 286 с.
- Шапочка К. А., Буркле Н. Особливості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy*. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 2(3). С. 118–128. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-12>
- Шорохова О. А. Играем в сказку. Сказкотерапия и занятия по развитию связной речи дошкольников. Москва : ТЦ Сфера, 2006. 208 с.

References

- Antonova, L. & Voronkova, L. (2014). Speech development: for children of preschool age: Kraina Mrii (ukr).
- Bohush, A. M. & Havrysh, N. V. (2019). Speech development of children of the fourth year of life: teaching method. manual : Genesis. (ukr).
- Havrysh, N. V. (2011). Development of language and creative activity in preschool childhood. *Pedagogical education and science*. № 12. 17–21 (ukr)
- Dzyuba, L. V. (2016). Logotales as a way to correct and develop speech in preschoolers. Interactive newspaper ISSUE No 68, December URL : <http://io.nios.ru/articles2/85/10/logoskazki-kak-sposob-korrekcii-i-razvitiya-rechi-u-doshkolnikov> (rus).
- Fesyukova, L. B. (2006). Raising with the help of a fairy tale (rus).
- Havrysh, N. V. (2011). Development of language and creative activity in preschool childhood. *Pedagogical education and science*. № 12. 17–21 (ukr).
- Gaidukova, Y. (2021). Fairytale therapy, forms and methods of organization in the preschool educational institution URL : <https://www.uchmet.ru/library/material/707500/182371/>(rus)
- Hrydkovets, L. (2013). Let's overcome difficulties together with the child. Fairy tale therapy for children's problems : Lviv : Redemptorist's Monastery (ukr).
- Levina, R. E. (2013). Characteristics of GSU in children. Fundamentals of the theory and practice of speech therapist : Logos. 67–85 (rus).
- Povalyaeva, M. A. (2014). Development of the creative potential of older preschoolers with speech disorders when mastering a coherent monologue speech based on plot drawings of environmental topics. *Speech therapy today*. No. 4. 33–36. (rus).
- Savvidi, M. I. & Cherepkova, N. V. (2016). Application of fairy tale therapy in the correction of speech disorders in preschool children. *Scientific-methodological electronic journal "Concept"*. Vol. 11, 1366–1370. URL : <http://e-koncept.ru/2016/86293.htm> (rus).
- Shapochka, K. A. & Bürkle, N. (2020). The specifics of training future educators for work in an inclusive educational environment. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : scientific journal. Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 2(3). 118–128 <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-12>(ukr).
- Shorokhova, O. A. (2006). We play a fairy tale. Fairy tale therapy and classes for the development of coherent speech of preschoolers : TC Sphere (rus).
- Sheremet, M. K., Tarasun, V. V. & Konopliasta, S. Yu. and others (2015). *Speech therapy / a textbook*, 3rd ed., Revised and expanded : Word (ukr).
- Tkachenko, T. A. (2008). Program : Development of coherent speech among preschoolers of 4–7 years of age : Juventa (rus).

Zinkevich-Evstigneeva, T. D. (2010). Forms and methods of working with fairy tales: technologies of the Institute of Fairy Tale Therapy : Speech(rus).

CORRECTION OF COHERENT SPEECH OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERAL SPEECH UNDERDEVELOPMENT BY MEANS OF FAIRYTALE THERAPY

Yuliia Pinchuk, Candidate of Pedagogy, Associate Professor of the Department of Speech Therapy and Speech Psychology, Faculty of Special and Inclusive Education, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine, e-mail: yulia.pinchuk@gmail.com

Yuliia Marchenko, master student of the department of Speech Therapy and Speech Psychology, Faculty of Special and Inclusive Education, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine, e-mail: marchenkouliia99@gmail.com

The article raises the issue of implementing fairy tale therapy method in the speech therapy work on the formation of the coherent speech for senior preschool children with the general speech underdevelopment. The concept of "coherent speech" is revealed, the importance of full development of the coherent speech for the personal growth of children, for their preparation for school is emphasized. The importance of acquiring the ability and skills to express coherently in terms of a child's readiness for school is noted. The authors described the difficulties experienced by children with the general speech underdevelopment (GSU) during the development of coherent speech in preschool period. Children with the GSU of senior preschool age have a hard time mastering the narration, composing a story based on a series of plot pictures with their previous arrangement in the sequence of the plot, composing a story based on a given material. Therefore, in speech therapy practice it is necessary to introduce more effective innovative methods for the development of this aspect of speech in children with severe speech disorders.

The essence of the influence of fairy tales and fairy tale therapy on the emotional-volitional, personal and cognitive sphere of people is revealed. It is especially important for children. The form of metaphor that underlies the creation of a fairy tale is the most accessible to the child's perception. This makes it an attractive option for work in the conditions of remedial and developmental education of children. The fairy tale forms and develops children's self-consciousness, reveals their possibilities in relations with the surrounding world and the inner world. Thank to the fairy tale, teachers provide moral education, increase the level of socialization of children, and develop their creative abilities. With the help of the fairy tale therapy it is also possible to effectively solve the problems of speech therapy correction of the various speech disorders. The fairy tale therapy has a particularly strong potential for the formation of coherent speech in children with GSU.

The article describes the correctional speech therapy tasks that can be solved in the process of the fairy tale therapy for the development of the pronunciation aspect of speech, distinguishing phonemes by year, vocabulary accumulation and learning the correct grammatical forms and meanings. All these areas of work make the foundation for the full formation of coherent speech in its dialogic and monologue forms. The article discusses the techniques and types of work with the elements of fairy tale therapy, which are recommended for speech therapists for classes on the development of coherent speech with children who experience severe speech disorders.

Key words: coherent speech, severe speech disorders, preschool children with general speech underdevelopment, means of fairy tale therapy.

Авторський внесок кожного із співавторів: Пінчук Ю. В. – 50 %, Марченко Ю. В. – 50 %.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.11.2021

Прийнята до друку / Accepted 15.12.2021

Унікальність тексту 88 % (Unicheck ID1010336475)

© Пінчук Юлія Володимирівна, Марченко Юлія Володимирівна, 2021.